

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 5ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1996

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ

ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΓΚΟΥ Κ. ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

Ἡ συμπλήρωση αἰώνα ἀπὸ τὴ γέννηση ἑνὸς μεγάλου τῆς τέχνης, ὅταν μάλιστα αὐτὸς συμβαίνει ν' ἀνήκει στὴν πατρίδα μας, ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα ἓνα γεγονός πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περάσει ἀπαρατήρητο. Ἀντίθετα, μᾶς στρέφει τὴ σκέψη πρὸς τὴ μορφήν αὐτή, πού τὰ ἔρια τοῦ τόπου πού γεννήθηκε τῆς στάθηκαν στενὰ γιὰ νὰ τὴν κρατήσουν ὡς τὸ τέλος τῆς κοντά του, ἀφοῦ ἀπὸ πολὺ νωρὶς φάνηκε πὼς ἦταν προορισμένη νὰ καλύψει μὲ τὴν παρουσία τῆς τὶς καλλιτεχνικὲς ἀνάγκες καὶ τὶς αἰσθητικὲς ἀπαιτήσεις ὀλοκλήρου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, στὸν τομέα πού τῆς ὥρισε ἡ φύση καὶ τὴν ἔταξεν ὁ Θεός.

Ἀνοίγω μιὰ παρένθεση:

Ζοῦμε σὲ χρόνια ἄχαρα, σὲ χρόνια περίεργα. Ἡ μνήμη, πού ἄλλοτε ἦταν τόσο ἰσχυρή, πού μποροῦσε καὶ νὰ συντελεῖ στὴν καλλίτερη ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ δράση τῶν προτύπων πού εἶχεν ἐπιλέξει στὴ ζωὴ του, τώρα θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ἔχει ἐξασθενήσει, σὰν λιγότερο χρήσιμη, ἀφοῦ ἡ πρακτικοποίηση τῆς ζωῆς καί, κυρίως, ἡ προσπάθεια τῆς ἱκανοποίησης τῶν πάσης φύσεως ἐνδιαφερόντων τῆς καθημερινότητας, μιᾶς ἔννοιας πού δὲν ἀκουμπᾷ στὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, ἔχει ἀλλοῦ στρέψει τὴν προσοχὴ τῆς.

Τὰ λέω αὐτά, γιὰτὶ μὲ λύπη μου σκέφτομαι πὼς τὸ κοινὸ πού ἔχει ἀπομείνει νὰ φέρνει στὴ σκέψη του, ὄχι μόνον τὸν Μητρόπουλο, ἀλλὰ καὶ μιὰ πλειάδα ἄλλων μεγάλων ἐκπροσώπων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ὅσο πάει καὶ λιγοστεύει, μὲ τὴ σκυτάλη τῆς μετάδοσης στίς νεώτερες γενιὲς νὰ ἔχει ἀτονήσει. Καὶ εἶναι κρῖμα, γιὰτὶ ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ προσφορὰ ἑνὸς τόπου, πού συμβαίνει μάλιστα

νά είναι και ιστορικός, θά πρέπει νά στηρίζεται στη στενή έπαφή τῶν γενεῶν, ὄχι μόνο για λόγους πνευματικῆς και καλλιτεχνικῆς ἀδιάσπαστης συνέχειας, ἀλλά ἀκόμα και για τήν υπερέφανη ἔθνικη παρουσία και ἐπιβολή στην διεθνῆ κοινή γνώμη, για τίς ὁποῖες τόσο εἶχαν συμβάλει οἱ προσωπικότητες αὐτές.

Κλείνει ἡ παρένθεση.

Γιά μᾶς και για ὅσους γνώρισαν τόν Μητρόπουλο ὡς ἄνθρωπο και τόν ἔζησαν και τόν χάρηκαν ἀπευθείας για τήν ἀνεπανάληπτη προσφορά του, ἐφέτος δὲν συμπληρώνονται μόνον 100 χρόνια ἀπό τή γέννησή του, ἀλλά και 36 χρόνια ἀπό τήν ἔλλειψή του, πού ἔκανε τήν Ἑλλάδα ἀλλά και τήν Τέχνη φτωχότερες, για νά χρησιμοποιήσω μιὰ πολυμεταχειρισμένη ἔκφραση, ἀλλά πραγματική αὐτή τή φορά.

Ἄναφερόμενος στό θέμα τῆς ἀποψινῆς ὀμιλίας μου, δὲν θά ἤθελα ν' ἀκολουθήσω τήν τυπική χρονολογική ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς του, ἀπό τή γέννηση ὡς τόν θάνατό του. Εἶμαι βέβαιος πῶς θά τόν ἐπληττε φοβερὰ και θά τόν ἐκούραζε, ἂν ἦταν σέ θέση νά τήν ἄκουγε.

Εἶχα τήν τύχη και τὸ προνόμιο νά διατελέσω μαθητής του και, τὸ σπουδαιότερο, νά παρακολουθήσω ἐπὶ ἔξη και πλέον χρόνια τίς δοκιμές τῆς ὀρχήστρας του και νά διδάσκομαι ἀπό τίς παρατηρήσεις και τίς ὑποδείξεις του πάνω στό ἔργο πού ετοίμαζε, καθῶς και ἀπό τόν τρόπο συνεργασίας του μὲ τοὺς μουσικούς. Ἔτσι, ἔζησα βαθεῖα κοντά του τή σημασία πού ἔχει ἡ λέξη «ἀναδημιουργία». Γιατί, ὅταν παρουσιάζεται μὲ τόν τρόπο πού ἦταν προικισμένος ὁ Μητρόπουλος, δὲν διαφέρει σέ τίποτα ἀπό τήν ἴδια τή δημιουργία. Πολλές φορές μάλιστα μπορεῖ και νά τήν υπερβαίνει, ὅταν ἡ ἀναμφισβήτητη ἐσωτερικότητα και ἡ διεισδυτική εὐαισθησία τοῦ μαέστρου εἶναι σέ θέση ν' ἀνεβάσουν τὸ ἔργο σέ βάρθρα ὑψηλότερα και ἰδίως πῶς ἐντυπωσιακὰ ἀπό ἐκεῖνα πού φαντάστηκε ἢ διανοήθηκε ὁ ἴδιος ὁ συνθέτης τοῦ ἔργου.

Μιλώντας στις 10 Δεκεμβρίου 1985 ἀπό τὸ ἴδιο αὐτὸ βῆμα, στὰ 25 χρόνια ἀπό τόν θάνατό του, ἔλεγα ἀνάμεσα στὰ ἄλλα και τὰ ἐξῆς: «Δὲν θά διατυπώσουμε τώρα ἀτομικούς μας στοχασμούς. Δὲν θά σταθεῖ ἀφορμὴ ἡ ζωὴ ἐνὸς μεγάλου Ἑλληνα για νά προβάσουμε τίς δικές μας σκέψεις. Νά τόν περιβάσουμε μὲ τή δική μας σκέψη ἐπιθυμοῦμε. Για τόν λόγο αὐτό, θά κινηθοῦμε μέσα σέ κείμενα πού γράφτηκαν, σέ λόγους πού εἰπώθηκαν και σέ σκέψεις πού γεννήθηκαν ἀπό τήν ἀνάμνηση, στοιχεῖα ἱκανὰ νά ξαναζωντανέψουν ὅσο γίνεται τήν μεγάλην αὐτὴ μορφή, στην ὁποία εἶναι ἀφιερωμένη ἡ βραδιά. Και εἶναι τόσα πολλὰ τὰ κείμενα πού γράφτηκαν... Και εἶναι τόσο χαρακτηριστικοὶ οἱ λόγοι πού εἰπώθηκαν... Και εἶναι τόσο εὐγνώμονες οἱ σκέψεις πού γεννήθηκαν...».

Πέντε χρόνια πρὶν ἀπό τόν θάνατό του, τὸ ἀγόρι τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, γεννημένο στις 28 Φεβρουαρίου, ἢ κατ' ἄλλους στις ἀρχές τοῦ Μάρτη τοῦ 1896, εἶχε

έρθει στην πατρίδα του ως διευθυντής της Φιλαρμονικής της Νέας Υόρκης, φορτωμένος από τις παγκόσμιες δάφνες μιᾶς εκπληκτικής διεθνούς σταδιοδρομίας.

Τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, στὸ ὁποῖο ἐφοίτησε καὶ κατόπιν ἐδίδαξε καὶ διηύθυνε τὴ Συμφωνική του Ὀρχήστρα ὡς τὸ 1939, πού ἔφυγε γιὰ τὴν Μιννεάπολη, ὕστερα ἀπὸ δεκαέξι ἐτῶν ἀπουσία, ὀργάνωσε δεξίωση πρὸς τιμὴν του, στὴν ὁποία, ἀφοῦ εὐχαρίστησε γιὰ τὰ τιμητικὰ λόγια πού ἄκουσε, πρόσθεσε:

«Ἀναλογίζομαι τώρα πού βρίσκομαι ἀνάμεσά σας, τίς μαθητικές μου μέρες καὶ τίς ἐσφαλμένες νότες πού ἔπαιζα. Σκέπτομαι ἀκόμη πόσο τυχερὸς στάθηκα, πού παρασύρθηκα πρῶτος ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο τῆς μοίρας, καὶ αἰσθάνομαι ὑπερήφανος ὅτι τελικὰ δὲν ἀπέτυχα. Ἄν ἔχανα τὸ πλοῖο τὸ 1939, πού μὲ μετέφερε ἀπὸ τὴν Εὐρώπη στὴν Ἀμερική, θὰ εἶχα μείνει κοντὰ μὲ τοὺς ἄλλους συναδέλφους μου νὰ περιμένω τὴ γενναιοδωρία τῆς τύχης, πού μποροῦσε νὰ μὴν ἔλθει ποτέ». Καὶ πάρα κάτω:

«Εὐχαριστῶ ὅλους πού στάθηκαν στήριγμα γιὰ νὰ γίνω ἐγὼ φημισμένος, κι' αὐτοὺς πού ἔμειναν ἐδῶ καὶ ὑπέφεραν τόσο. Εἶχα μιὰ καταπληκτικὴ τύχη. Ξεκίνησα παίζοντας ἓνα ἀπλῶς καλὸ πιάνο. Δὲν ἦταν σπουδαῖο. Ἀντιμετώπισα τὴν τύχη μου μὲ καρτερία καὶ δύναμη. Μὲ τιμοῦν παντοῦ καὶ μὲ δοξάζουν. Τοὺς εὐχαριστῶ ὅλους, ἀλλὰ τὸ αὐτί μου δὲν ἰδρώνει πιά. Ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ προχθές, ὄχι μόνο ἴδρωσε, ἀλλὰ αἰσθάνομαι τὴ μεγαλύτερη συγκίνηση πού μπορεῖ νὰ νοιώσει ἄνθρωπος στὴ ζωὴ του. Καὶ αὐτό, γιὰτὶ βγῆκα ἀπὸ σᾶς».

Συγγραμτικὰ ἀσφαλῶς αὐτὰ τὰ αὐθόρμητα καὶ τόσο ἀληθινὰ λόγια του. Ὁ Μητρόπουλος, ὅσο πάνω στὴ δουλειά του ἦταν πάντα προετοιμασμένος καὶ ὀργανωμένος, μὲ προσχεδιασμένη τὴν κάθε λεπτομέρεια στὶς μουσικές του ἀπαιτήσεις, τόσο τὴν καθημερινότητα τῆς ζωῆς τὴν ἀντιμετώπιζε μὲ ἓνα δικό του αὐθορμητισμὸ, πού πολλὰ φορὲς μᾶς ξάφνιαζε. Ἐναν αὐθορμητισμὸ παιδικό, θὰ ἔλεγε κανεῖς, πού εὐκόλα θὰ μποροῦσε νὰ γλιστρήσει μέχρι καὶ τὴν ἀπροσεξία, πάντοτε ὅμως σὲ θέματα δευτερεύοντα γι' αὐτόν, ἀφοῦ τὸ κύριο ἔργο του, ἡ κύρια ἀποστολὴ του ἔνοιωθε πῶς ἦταν ἡ τέχνη του.

Ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ φανταστεῖ πῶς μὲ τὴ συναυλία τῆς 25ης Αὐγούστου τοῦ 1939 στὸ Ἡρώδειο, μὲ ἔργα Μπετόβεν καὶ Φράνκ, τελείωνε ἡ παρουσία του ὡς μαέστρου τῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν, καὶ ἡ Ἀθήνα ἀπὸ τότε θὰ σταματοῦσε ν' ἀποτελεῖ ἓνα διεθνὲς μουσικὸ κέντρο, ὅπως εἶχε γίνει κατὰ τὴν εὐτυχῆ γιὰ τίς καλλιτεχνικές της δραστηριότητες δεκαετία τοῦ '30; Στὸ ταξίδι του μὲ τὸ τελευταῖο καράβι πού ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμερική, πρὶν ἀπὸ τὴν κήρυξη τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ὁ Μητρόπουλος, συντροφευμένος ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ ἀθη-

ναϊκοῦ κοινοῦ καὶ τοῦ φιλικοῦ του μουσικοῦ κύκλου, κρατοῦσε κοντά του τὶς ὑπέροχες ἀναμνήσεις τῆς συνεργασίας του στὴν Ἀθήνα μὲ τὰ κορυφαῖα ὀνόματα τῆς τέχνης τῶν ἡχῶν, ποὺ μεσουρανοῦσαν στὸ παγκόσμιο μουσικὸ στερέωμα, ὀνόματα ὅπως τῶν Χούμπερμαν, Κορτώ, Καζάλς, Κράϊσλερ, Τιμπώ, Σνάμπελ, Στέρν, Μαϊνάρντι, Σεγκόβια, Ἰτούρμπι καὶ τόσων ἄλλων, ποὺ τὸ πέρασμά τους τότε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἀποτελοῦσε καλλιτεχνικὸ γεγονός για ὅλη τὴν Εὐρώπη.

Ἡ Μιννεάπολη στάθηκε τὸ πρῶτο του ξεκίνημα μὲ τὶς ἀπὸ ἐκεῖ ἐξορμήσεις του, γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς διεθνoῦς φήμης καὶ τὴν προβολὴ τῆς Ἑλλάδας στὰ μεγαλύτερα μουσικὰ κέντρα τοῦ κόσμου. Καὶ τότε ἀκόμη, πόσες φορές αὐτὸς μὲ τὴν ἀπίθανη μνήμη, ποὺ ἦταν ἱκανὴ νὰ τὸν βοηθᾷ στὴν ἀποστήθιση καὶ τῶν πιὸ δύσκολων ἀκόμη μουσικῶν κειμένων, δὲν θὰ τὸν ξανάφερνε στὰ μαθητικά του χρόνια στὸ Ὠδεῖο, ὅταν, ἔφηβος, εἶχε ἀναλάβει τὴ διεύθυνση τῆς μαθητικῆς του ὀρχήστρας; Τὸ κορυφωμα τῆς ἐποχῆς ἦταν τὸ ἀνέβασμα, στὴν ἡλικία τῶν 24 ἐτῶν, τῆς ὄπεράς του «Βεατρίκη», γραμμένης στὰ 19 του χρόνια πάνω σὲ κείμενο τοῦ Μωρίς Μαίτερλιγκ, στὸ τότε Δημοτικὸ Θέατρο Ἀθηνῶν, μὲ πρωταγωνίστρια τὴν παιδικὴ του φίλη, τὴν Κατίνα Παξινοῦ, ποὺ ἄρχισε τὴν καριέρα της ὡς μουσικός, γιὰ νὰ μεταπηδήσει στοὺς χώρους τοῦ θεάτρου καὶ νὰ φτάσει στὴν μεγαλύτερὴ της ἀπόδοση ὡς τραγουδῶς.

Ἀλλὰ ἡ μνήμη τοῦ Μητρόπουλου, — καὶ γιὰτὶ ὅχι καὶ ἡ νοσταλγία του;—δὲν θὰ σταματοῦσαν ἐκεῖ. Πόσες φορές δὲν θὰ ἔφερε στὸ μυαλό του τὸ Χρυσὸ Μετάλλιο τοῦ Ὠδείου, τὶς ἀνώτερες σπουδές του στὶς Βρυξέλλες καὶ ὕστερα στὸ Βερολίνο, μὲ καθηγητὲς σπουδαίους, σὰν τὸν Γκίλσον καὶ τὸν Φερρούτσιο Μπουζόνι; Ἀκόμα, πόσο θὰ εὐγνωμονοῦσε τὴν ἐποχὴ τῆς ιδιότητάς του ὡς προετοιμαστῆ τῆς χορωδίας τῆς Ὄπερας τοῦ Βερολίνου, ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς νεώτερες τάσεις τῆς τέχνης, ποὺ εἶχαν μεγάλη ἐπίδραση στὶς κατοπινές του συνθέσεις, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα στὴν παρουσίαση συγχρόνων ἔργων τῆς παγκόσμιας μουσικῆς παραγωγῆς στὶς συναυλίες του σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Δὲν εἶναι μόνο στὴ μουσικὴ, ἀλλὰ καὶ σὲ κάποιον ἄλλο τομέα τῆς ζωῆς του θὰ ἔτρεχεν ἡ μνήμη του. Πῶς θὰ μπορούσε νὰ ξεχάσει, τώρα ποὺ τοῦ εἶχε ἀνοίξει διάπλατα ὁ δρόμος γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς κορυφῆς τῆς τέχνης, τὸν παλιὸ ὄρειβάτη Δημήτρη Μητρόπουλο, ἀπὸ τοὺς λίγους ποὺ εἶχαν πατήσει μέχρι τότε τὸ πῶδι τους στὴν κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου; Ὁ ἴδιος ἐξομολογεῖται:

«Ἀνεβαίνω στὰ βουνὰ γιὰτὶ μ' ἀρέσει νὰ νικῶ τὰ πράγματα, νὰ κατακτῶ. Γιὰ μένα, ἡ κατάκτηση ἑνὸς βουνοῦ εἶναι τὸ ἴδιο σὰν τὴν κατάκτηση μιᾶς δύσκολης παρτιτούρας. Ὅταν βρίσκομαι στὴν κορυφὴ ἑνὸς βουνοῦ, νοιώθω ἕνα αἰσθημα ζωῆς, ἀλλὰ μαζὶ καὶ ἕνα αἰσθημα θανάτου. Καὶ σᾶς λέω ὅτι θὰ πεθάνω πέφτοντας ἀπὸ ἕνα βουνό».

Τὰ λόγια του αὐτὰ ἤρθε ὁ θάνατος νὰ τὰ ἐπαληθεύσει: Τὴν Τετάρτη, 2 Νοεμβρίου 1960, μιὰ τηλεγραφικὴ εἴδηση ἀπὸ τὸ Μιλᾶνο, πού διαδόθηκε ἀστραπιαῖα στὴν Ἀθήνα, μᾶς πληροφοροῦσε ἐπὶ λέξει ὅτι:

«Ὁ Δημήτρης Μητρόπουλος, ὁ κορυφαῖος Ἑλλήν διευθυντὴς ὀρχήστρας, ἀπέθανεν αἰφνιδίως σήμερον τὴν πρωίαν, συνεπεῖα ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐνῶ διηύθυνεν εἰς τὸ θέατρον τῆς «Σκάλας» δοκιμὴν τῆς 3ης Συμφωνίας τοῦ Γκούσταβ Μάλερ. Ὁ θάνατος τοῦ διασήμου ἀρχιμουσικοῦ ἐπῆλθε καθ' ὁδὸν καὶ ἐνῶ μετεφέρετο εἰς τὴν ἐκεῖ Πολυκλινικὴν».

Ὁ Δημήτρης Μητρόπουλος πέθανε μὲ τὸν τρόπον πού τὸ εἶχε φανταστεῖ ὅσο ζοῦσε. Μὲ τὴν ἀλληγορικὴν ἐκείνη σκηνὴ τῆς πτώσης του ἀπὸ ἓνα βουνό. Δὲν ἀστόχησε. Ἀπὸ κεῖ ἀπάνω ἔπεσε. Ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ podium τῆς Ὀρχήστρας τῆς Σκάλας τοῦ Μιλάνου κατὰ τὴ δοκιμὴ της, μὲ ἀνοιχτὴ μπροστά του τὴν παρτιτούρα τῆς 3ης Συμφωνίας τοῦ Μάλερ.

Στὴν ὁμιλία μου κατὰ τὴ συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας στὰ 25 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του, θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ μεταφέρω τὸ περιεχόμενον γράμματος ἐνὸς μουσικοῦ τῆς Ὀρχήστρας τῆς Σκάλας, πού περιγράφει μὲ συγκλονιστικὰ λεπτομέρειες τὸ συμβάν. Ἀξίζει νὰ ξαναθυμηθοῦμε μερικὰς του γραμμὰς. Μεταξὺ ἄλλων γράφει γιὰ τὸν Μητρόπουλο: «Ἄλλοτε ἐρχόταν στὶς πρόβες φορώντας ἄνετες μπλουζὲς ἢ πλεχτὰ πουλόβερ. Ἐκεῖνο τὸ πρωὶ ἦταν ντυμένος στὰ μαῦρα, μὲ λευκὸ πουκάμισο καὶ μαύρη γραβάτα. Μᾶς ἔγνεψε, ὅτι θέλει νὰ μᾶς μιλήσει. Ἀπουσίασα γιὰ πολὺ, μᾶς εἶπε. Εἶχα ἀρρωστήσει καὶ δὲν μπόρεσα νᾶρθω γιὰ τὶς ἄλλες σας συναυλίες, μὰ παρ' ὅλη τὴ σοβαρότητα τῆς ἀρρώστιας μου, τὸ Ἵπερπέραν δὲν μὲ θέλει ἀκόμη, καὶ νᾶμαι πάλι ἀνάμεσά σας». Ἀρχίσαμε τὴν πρόβα τῆς 3ης Συμφωνίας τοῦ Μάλερ ἤσυχα. Θὰ εἶχαν περάσει καμιά δεκαριά λεπτὰ ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς πρόβας, καὶ μᾶς εἶχε διακόψει δυὸ-τρεῖς φορές, γιὰ νὰ μᾶς κάνει τὶς παρατηρήσεις του. Ξαναρχίσαμε γιὰ τρίτη φορὰ καὶ φτάσαμε σὲ ἓνα fortissimo, ὅπου ὁ μάεστρος συνταράχθηκε πιὸ πολὺ ἀπὸ ἄλλοτε, γιὰ νὰ πετύχει ἀπ' ὅλους τὴν ὑπέρτατην ἀπόδοση. Ξαφνικὰ σταμάτησε... Φάνηκε σὰν νὰ ἤθελε νὰ καθίσει, ἀλλὰ ἔκλινε πρὸς τὰ ἔμπρός. Φάνηκε σὰν νὰ προσπαθοῦσε νὰ ξανασηκωθεῖ, μὲ μιὰν ἔκφραση σὰν γιὰ νὰ πάρει ἀναπνοή, καὶ ἔπεσε μονομιᾶς πρὸς τὰ ἔμπρός, πάνω στὸ ξύλινο δάπεδο, σὰν νὰ διπλωνόταν ξαφνικὰ στὰ δύο...».

Εἶναι νομίζω περιττό, ὡς αὐτονόητο, νὰ τονισθεῖ ὁ ἀντίκτυπος πού προκαλεσε ὁ κτύπος τοῦ θανάτου του σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμον. Εἶχε λείψει γιὰ ὅλους μιὰ μορφή μεγάλη. Μιὰ μορφή, πού τόσο τὴν εἶχε ἀνάγκη ἢ τέχνη καὶ ἢ διανόηση, γιὰ νὰ διοχετεύουν μέσα ἀπ' αὐτὴ τὸ ψυχικὸ καὶ τὸ πνευματικὸ τους νέκταρ πρὸς τὸ διψασμένον πάντοτε κοινόν, πού ὅσο περισσότερο εἶναι ἀνεπτυγμένο, τόσο πιὸ πολλὴν

ανάγκη ἔχει αὐτῆς τῆς ποιότητος τὴν τροφή, πού μέ τρόπο ἀπλόχερο τοῦ προμήθευε ὡς τώρα ὁ Μητρόπουλος. "Ὅσο γιά μᾶς τοὺς "Ἕλληνες, ὅσο μακριὰ κι ἂν βρισκόταν, πάντα ἀποτελοῦσε τὴν ἀφορμὴ νὰ τιμᾶται ὁ τόπος μας στὸ πρόσωπό του, μέχρι καὶ τὸν θάνατό του, πού ἔφερε ξανά στὰ χεῖλη ὄλου τοῦ κόσμου τὴν Ἑλλάδα.

Μέσα ἀπὸ τίς ἐκφράσεις θλίψης ἀπὸ ὄλο τὸν κόσμο γιά τὸν θάνατό του, ξεχωρίζω μερικὰ λόγια ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς συνέλευσης τῶν διευθυντῶν τῆς Φιλαρμονικῆς Ὁρχήστρας τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀφοῦ χαρακτηρίζεται ὡς «μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἐξέχουσες μουσικὲς προσωποκότητες τῶν καιρῶν μας», προχωρώντας τὸν ἀποκαλεῖ φωτεινὸ παράδειγμα, τὴν κάθε παρουσία του ὀνομάζει θρίαμβο, καὶ τίς ἐκδηλώσεις τοῦ κοινοῦ γι' αὐτὸν ὡς ἐκδηλώσεις γεμάτες λατρεία, καὶ καταλήγει: «Ἡ ἀνάμνηση τῶν ἐξόχων του ἐκτελέσεων, ἡ ἀπόλυτη ἀφοσίωσή του στὴ μουσική, ὁ πειστικός του ἀγώνας γιά τὴν ἐπιβολὴ τῶν συγχρόνων συνθέσεων καὶ ἡ ἐνθάρρυνσις τῶν νέων μουσικῶν, ἡ μυθικὴ του γενναιοδωρία, ἡ ὑπέρτατη μουσικότητά του καὶ ἡ γεμάτη αὐταπάρνηση εὐγένεια τοῦ πνεύματός του δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ».

Ἐπιτρέψατέ μου μόνο σὲ ἓνα σημεῖο τῶν ὅσων τώρα ἀκούσατε, σχετικὰ μὲ τὴν ἐκτέλεση συγχρόνων συνθέσεων, ν' ἀναφερθῶ ὡς αὐτήκοος μάρτυς καὶ συνομιλητῆς του, ὅταν τὸ 1955 ἦρθε στὴν Ἀθήνα ἐπικεφαλῆς τῆς Συμφωνικῆς τῆς Νέας Ὑόρκης. Θὰ ἦταν τότε πολὺ κουρασμένος, ἰδίως ὕστερα ἀπὸ τίς ἀλλεπάλληλες περιπέτειες τῆς καρδιάς του, γιά νὰ φτάσει κάποια στιγμή τῆς συνομιλίας μας νὰ μοῦ πεῖ, ἀναφερόμενος στίς πρῶτες ἐκτελέσεις του συγχρόνων ἔργων σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο: «Ἐφθεῖρα τὴ ζωὴ μου γιά νὰ παρουσιάσω τόσα σύγχρονα ἔργα. Καὶ τί ἀπομείνει ἀπ' αὐτό:» Ἀναφέρω κατὰ καθῆκον τὰ λόγια του, γιά τὴν ἱστορία.

Ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἰδιοσυστασία του ὡς ἀνθρώπου, ὁ Μητρόπουλος ἀγαποῦσε τὸν συνάνθρωπο, τὸν ὅποιον ἄνθρωπο, ὡς δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸν Ὅποιο ἐξεδήλωνε πάντα μιὰ βαθειὰ πίστη καὶ ἀφοσίωση. Δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε ἂν αὐτὴ του ἦ εὐλάβεια πρὸς τὰ θεῖα καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν ἄνθρωπο ἦταν κληρονομικὲς, ὅταν πρόγονοί του ἱερωμένοι εἶχαν ἀφοσιωθεῖ στὴ θρησκεία καὶ τὸν μοναχισμό, καὶ διακρίθηκαν ἀπὸ τίς πράξεις τους γιά τὰ φιλόθρωπά τους αἰσθήματα. Δὲν ἀποκλείεται, ὅμως, ἡ καλωσύνη καὶ ἡ ἀγάπη του στὸν ἄνθρωπο νὰ ἦταν αὐτοφυεῖς, νὰ ξεκινούσαν ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φύση ὡς ἀνθρώπου. Ἐπιμένουμε σ' αὐτό, γιὰτὶ πέρα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ του ἐκδήλωση προσοχῆς καὶ καλωσύνης πρὸς ὄλους, τὸ πλησίασμά του αὐτὸ τὸ ἐξεδήλωνε καὶ πάνω στὴ δουλειά του, στὴ συνεργασία του μὲ τοὺς μουσικοὺς κάθε ὀρχήστρας πού διηύθυνε. Δὲν ἦταν ἡ ἀνάγκη τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἀποτελέσματος πού ἐπεδίωκε μὲ τὴν ἐκδήλωση τῶν συναισθημάτων του πρὸς τοὺς συνεργάτες του μουσικοὺς. Ἡ διάθεσή του γι' αὐτοὺς ἔφτανε μέχρι καὶ τὰ ὅρια τῆς πατρικῆς φροντίδας, μέχρι καὶ τῆς ὑλικῆς τους ἀκόμα βοήθειας γιά τὴν

κάλυψη ἀναγκῶν τους. Ἡ ἐσωτερική του δομή, ἡ ὑπαρξή του, ἦταν ἓνα τέλειο δώρημα, πού τοῦ τὸ ἐμπιστεύθηκεν ἡ φύση καὶ τοῦ ἀνάθεσε νὰ τὸ ἀξιοποιήσῃ. Καὶ τὸ ἀξιοποιοῦσε παντοῦ, ἰδιαίτερα στὸν κύκλο τῆς δουλειᾶς του.

Θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε νὰ μιλοῦμε γιὰ τὴν ξεχωριστὴν ἀνθρωπιὰ πού ἔκρυβε μέσα του ὁ Μητρόπουλος, ἀν δὲν εἶχαμε ν' ἀναφερθοῦμε στὴν ἐκπληκτικὴ του σταδιοδρομία στὰ μεγαλύτερα μουσικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Καθὼς εἶπαμε στὴν ἀρχή, τὸ ξεκίνημά του ἔγινε τὸ 1939 ἀπὸ τὴν Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τῆς Μιννεάπολης, γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ ὡς ἐπόμενο καλλιτεχνικὸ ὄρμητῆριο, ὕστερα ἀπὸ δώδεκα χρόνια, ἡ Φιλαρμονικὴ τῆς Νέας Ὑόρκης. Στὸ σημεῖο αὐτό, δὲν θὰ παραλείψουμε ν' ἀναφέρουμε τίς πολλὰς καλλιτεχνικὰς του ἐξορμήσεις πού εἶχαν προηγηθεῖ, πρὸ τοῦ 1931, σὲ πολλὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτεύουσες, στὴ Ρωσία, ἀκόμα καὶ στὴ Βοστώνη καὶ τὴ Μιννεάπολη τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του στὴ Φιλαρμονικὴ Ὀρχήστρα Νέας Ὑόρκης, οἱ ἄλλες ὀρχήστρες, πού τὸν καλοῦσαν νὰ τίς διευθύνῃ, ἦσαν: ἡ Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τῆς Βοστώνης καὶ τῆς Φιλαδελφείας, ἡ Φιλαρμονικὴ τοῦ Βερολίνου, ἡ Ὀρχήστρα τοῦ Κονσερβατοῦρ τοῦ Παρισιοῦ, ἡ Φιλαρμονικὴ τοῦ Λίβερπουλ, ἡ Συμφωνικὴ καὶ ἡ Φιλαρμονικὴ τῆς Βιέννης, ἡ Ὀρχήστρα τοῦ Ἰσραήλ, ἡ Ὀρχήστρα τοῦ Μόντε Κάρλο, ἡ Ὀρχήστρα Κοντσερτζκεμπάου τοῦ Ἀμστερνταμ, οἱ Φιλαρμονικὰς τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Λένινγκραντ, ἡ Ὀρχήστρα Lamoureux τοῦ Παρισιοῦ, οἱ Ὀρχήστρες τῆς Σκάλας τοῦ Μιλάνου, τῆς Μετροπόλιταν Ὀπερα τῆς Νέας Ὑόρκης, ἡ Ἰταλικὴ Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τοῦ «Maggio Fiorentino» τῆς Φλωρεντίας, οἱ Ὀρχήστρες τῆς Κολωνίας, τοῦ Μονάχου καὶ ἄλλες ἀκόμη. Κατὰ τὸν Καθηγητὴ - Μουσικολόγο κ. Ἀπόστολο Κώστιο, ὁ Δημήτρης Μητρόπουλος ἀνέβηκε στὸ podium πᾶν ἀπὸ δύο χιλιάδες φορές. Διηύθυνε 1892 συμφωνικὰς συναυλίαις καὶ 172 παραστάσεις ὕπερας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἔργων πού διηύθυνε, καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀντιστοίχων συνθετῶν, ὁ κ. Κώστιος ἀναφέρει στὸ βιβλίον του «Δ. Μητρόπουλος» ὅτι ὁ μαέστρος παρουσίασε συνολικὰ 860 ἔργα 270 διαφορετικῶν συνθετῶν.

Εἶναι φυσικὸ νὰ σκέφτεται ὁ καθένας, ὕστερα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς καταπληκτικοὺς ἀριθμοὺς, πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ αὐτὴ ἡ ἐκπληκτικὴ του δραστηριότητα νὰ μὴν ὑποσκάφῃ τὴν ὑγείαν αὐτῆς τῆς μεγάλης καρδιάς, πού σὰν ἓνα ἀκόμη ὄργανο τῆς κάθε ὀρχήστρας πού διηύθυνε, χτυποῦσε μαζὶ καὶ αὐτὴ ἀκόμα πιὸ ἔντονα, ὄχι μόνον κατὰ τίς δοκιμὰς καὶ τίς ἐκτελέσεις, ἀλλὰ ἀσφαλῶς περισσότερο κατὰ τίς ἀτέλειωτες ὥρες μελέτης καὶ προετοιμασίας;

Ἀξίζει ν' ἀκούσουμε τὸν ἴδιο, πῶς σκέφτόταν γιὰ τὰ ἔργα τῶν συνθετῶν πού διηύθυνε, καὶ πῶς ἐνοιώθη τὴν παρουσία του ὡς ὁδηγοῦ τῶν συνεργατῶν του μου-

σικῶν τῆς κάθε ὀρχήστρας. Ἐποσπῶ μερικὲς χαρακτηριστικὲς του φράσεις ἀπὸ μιὰ διάλεξή του στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀϊόβα. Εἶπε, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα:

«Ὁ συνθέτης δὲν εἶναι πάντα ὁ καλλίτερος ἐρμηνευτὴς τοῦ δικοῦ του ἔργου. » Βρίσκεται τόσο κοντὰ μὲ αὐτό, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἓνας ἀντικειμενικὸς » ἐκτελεστής του». Καὶ λίγο παρακάτω: «Θυμᾶμαι τὰ λόγια τοῦ Ρουμπινστάιν, » πὼς ὁ Μπετόβεν συχνὰ δὲν τηροῦσε τὶς ἴδιες του τὶς ὀδηγίες. Κάποτε μοῦ ἔτυχε » νὰ παρατηρήσω στὸν Ραχμάνινοφ ὅτι δὲν σεβάστηκε, σὲ μιὰ σύνθεσή του, τὶς » δικές του ὀδηγίες. Ἐκεῖνος τότε μοῦ ἀποκρίθηκε πὼς ἡ διάθεσή του τοῦ ζητᾶ νὰ » ξεχάσει τὶς λεπτομερειακὲς ὀδηγίες του». Πιο κάτω, μιλώντας γιὰ τὸν ρόλο τοῦ μαέστρου καὶ τῆ συνεργασία του μὲ τὴν ὀρχήστρα, λέει: «Ὁ μαέστρος δὲν εἶναι » μόνος. Εἶναι διπλᾶ παισιωμένος ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα καὶ τοὺς ἀκροατές. Γιὰ νὰ » μεταφέρει στοὺς ἀκροατὲς τοὺς κραδασμοὺς τοῦ ἔργου, θὰ πρέπει πρῶτα νὰ δο- » νήσει τὰ ἄτομα τῆς ὀρχήστρας. Καὶ δὲν τὸ πετυχαίνει αὐτό, παρὰ μόνον ἂν κατεβεῖ » ἀπὸ τὸ βᾶθρο του καὶ κάνει τοὺς μουσικοὺς νὰ νοιώσουν πὼς δὲν εἶναι δικτάτο- » ρας, ἀλλὰ ἀπόστολος, ἢ ἀγγελιαφόρος. Γιατὶ ἡ ἐρμηνεία εἶναι ἔργο ὁμαδικό, εἶναι » σύμπνοια καὶ ὄχι ἔργο σιλάβων κάτω ἀπὸ τὴν μπαγκέτα τοῦ μαέστρου».

Ἐπὶ κάποια ἄλλη εὐκαιρία ἀποσπῶ μιὰ χαρακτηριστικὴ του φράση ποὺ πα- ρουσιάζει ὄχι μόνον τὸν καλλιτέχνη, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνθρωπο, ἀκόμα καὶ τὸν πιστὸ χρι- στιανό. Λέει ὁ Μητρόπουλος γιὰ τὶς ἐρμηνεῖες του: «ἂν δὲν κάνω αὐτὸ ποὺ πιστεύω » πὼς εἶναι σωστό, τότε ψεύδομαι πρὸς τὸν ἑαυτό μου καὶ πρὸς τὸν Θεό».

Μερικὰ λόγια ἀπὸ τὶς κριτικὲς ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὴν προσφορὰ τοῦ Μητρό- πουλου στὴν τέχνη, πιστεύουμε πὼς θὰ ἦταν ἀναγκαῖα γιὰ τὴν συμπλήρωση τῆς εἰκόνας αὐτῆς τῆς μορφῆς στοὺς νεώτερους, ποὺ δὲν εἶχαν τὴν τύχη νὰ παρακολου- θήσουν ἀπὸ κοντὰ τὴν ἐκπληκτικὴ του σταδιοδρομία καὶ νὰ γίνουν συμμετέχοντες μὲ τὶς χιλιάδες τῶν ἀκροατῶν του τῆς μαγείας ποὺ ἐξέπεμπε ἡ μουσικὴ μέσα ἀπὸ τὴν προνομιοῦχο αὐτὴ ἰδιοσυγκρασία.

Ἡ Σοφία Σπανοῦδη, ἀφοῦ ἀναφέρεται στὴν πρωτοβουλία τοῦ Μητρόπουλου νὰ καθιερώσει τὶς καλοκαιρινὲς συναυλίες στὸ Ὁδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, συνε- χίζει: «Εἶναι ὁ ἀγαπημένος σὲ ὅλους καλλιτέχνης, ποὺ περιφέρει θριαμβευτῆς τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδας στὸν παλῆδ καὶ τὸν νέο κόσμον».

Ὁ Μίνως Δούνιας, μεταξὺ τῶν ἄλλων, γράφει: «...Ὅταν ἀντίκριζε τὴν ὀρχή- στρα του ὁ πρῶτος αὐτὸς ἀσκητῆς, ὁ φαινομενικὰ ἤρεμος, γινόταν ἓνας δαίμονας. Κλονιζόταν σύγκορμος, ἔτρεμε, ἔπασχε. Ἡ μαγνητικὴ ἀκτινοβολία του φλόγιζε τὴν ὀρχήστρα καὶ συγκλόνιζε μέχρι παραληρήματος τὸ ἀκροατήριό του... Ἐπῆρξε μέγας ἀρχιτέκτων τῆς ἐρμηνείας...».

Μέσα από τὸν τύπο τοῦ Ἐδιμβούργου τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1955 ἀποσπῶ μερικές χαρακτηριστικὲς φράσεις: «Δρᾶ καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ ἔργου ζωηρότατα. Ἐξακοντίζει τὸν ἑαυτό του πρὸς τὴν ὀρχήστρα, ἀποδεσμεύοντας τοῦ Δία τὸν κεραυνὸ καὶ λάμποντας μὲ ἄγρια ὄψη νικητοῦ».

Ἄπὸ τὸ Salzbourg τὸ 1954:

«Θαυμάζει κανεὶς τὴν ἀσυνήθιστα ἀκριβῆ ἀπόδοση, τὶς λαμπερὲς αὐξομειώσεις τοῦ ἤχου, τὰ ἐκπληκτικὰ effets, τὴν ὑπέροχη ἡχητικότητα τῆς ὀρχήστρας ποὺ τὴν κάνει τόσο πολύμορφη ὅσο ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἔχουμε ζήσει ἀνάλογη».

Καὶ ἄλλοῦ:

«Ὁ Δ. Μητρόπουλος εἶναι μιὰ ἰδιαίτερη καὶ δύσκολα συγκρινόμενη μὲ ὅποιον ἄλλο maître προσωπικότητα. Τὰ ὑποδεικτικὰ του νεύματα εἶναι σπάνιας ἀκρίβειας· κάθε μιὰ ἀπ' τὶς κινήσεις του πηγάζει ὀργανικὰ ἀπὸ τὴ μουσικὴ δράση, καὶ ἡ κάθε χειρονομία βρῖσκει τὸ νόημά της, ἀνάλογα μὲ τὴ μορφή τοῦ ἐκτελούμενου ἔργου».

Μὲ τὴ Φιλαρμονικὴ τῆς Βιέννης:

«Μὲ τὸν Μητρόπουλο, ἡ σειρὰ τῶν ἀρχιμουσικῶν ἀστέρων πῆρε μιὰν ἀξιοσημείωτη ἀνάταση. Οὐμίζει τὸν Toscanini στὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεση τῆς κάθε λεπτομέρειας τοῦ ἔργου».

Στὴν ἐφημερίδα «Le Monde» τοῦ Παρισιοῦ:

«Ἡ ἴδια πάντα φλόγα, ἡ ἴδια δύναμη πάνω στοὺς μουσικούς, ποὺ τοὺς κρατάει στὰ χέρια».

Στὸν «Figaro», ἀνάμεσα στὰ ἄλλα:

«Ὁ Μητρόπουλος ἀνῆκει στὴν κατηγορία τῶν πιὸ λαμπρῶν μουσικῶν διευθυντῶν, ποὺ δονοῦνται συνεχῶς».

Ἄλλοῦ διαβάζουμε γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς 5ης Συμφωνίας τοῦ Προκόφιεφ: «Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ φαντασθεῖ κανεὶς πιὸ ἐκθαμβωτικὴ ἐκτέλεση».

Ἄλλοῦ πάλι:

«Αὐτὸς ὁ μεγάλος μαέστρος διηύθυνε κατὰ θαυμαστὸ τρόπο τὴν εἰσαγωγὴ στὸν «Φράϊσουτς» τοῦ Βέμπερ».

Καὶ ἀκόμα:

«Ὁ Μητρόπουλος θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι θρησκευτικὸς φιλόσοφος, ἐρευνητὴς, καθηγητὴς πανεπιστημίου. Τοῦ ἀρέσει τὸ ἀπόκρυφο, τὸ ἀνεξιχνίαστο, μὲ νοσταλγία ὅμως γιὰ τὸ φωτεινὸ, τὸ φιλικό, τὸ μὴ συγκεχυμένο».

Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ συνεχίσει ἐπὶ πολὺ τοὺς κριτικὸς ἐπαίνους ποὺ ἔσπεψαν αὐτὴ τὴ μορφή κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκπληκτικῆς της σταδιοδρομίας, ἂν αὐτὸ θὰ ἦταν ἀνάγκη γιὰ νὰ πείσει τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς διθυράμβους τῶν κριτικῶν ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον, ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὴν προσφορά του, ὁ Μητρόπουλος ἔλαβε πολλὲς τιμητικὲς διακρίσεις. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ 1933, ποὺ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸν ἐξέλεξε ὡς Πρόσεδρο μέλος τῆς, καὶ συνεχίζοντας μὲ χρονολογικὴ σειρά, προχωροῦμε μὲ τὴν ἀπονομὴ σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Κυβέρνηση τοῦ τίτλου τοῦ Ἀξιωματικοῦ τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς, γιὰ ν' ἀκολουθήσουν τιμητικὲς διακρίσεις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μινεζότα, τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Συρακουσῶν, τῶν Μουσικοκριτικῶν τῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ Σταυροῦ τοῦ Ταξιάρχου τοῦ Φοίνικος ἀπὸ τὸν τότε βασιλέα Παῦλο, τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσικοῦ Συμβουλίου τῆς Φιλαρμονικῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ Ὁδελίου Ἀθηνῶν ποὺ τὸν ἐξέθρεψε, τοῦ Μουσικοῦ Κολλεγίου τῆς Νέας Ὑόρκης, τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀγίας Καικιλίας τῆς Ρώμης, τοῦ Μεταλλίου Σαῦμπεργκ τοῦ Salzburg καί, τέλος τῆς ἀναγόρευσής του ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὡς Ἐπιτίμου Ἐταίρου τῆς, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1959. Μετὰ τὸν θάνατόν του, στὶς 2.11.60 ἀκολούθησαν πολλὲς μεταθανάτιες τιμὲς καὶ ψήφισματα, ὅπως ἀπὸ τὸν Δῆμο Ἀθηναίων, τοὺς Σοβιετικὸς Συνθέτες, τὴ Φιλαρμονικὴ τῆς Βιέννης, τὸν Κάραγιαν καὶ ἄλλους διασῆμους μουσικοὺς καὶ ἰδρύματα.

Ἡ ιδιότητα τοῦ Μαέστρου, τοῦ Μουσικοῦ Ὁδηγητῆ τῶν μεγαλυτέρων ὀρχηστρῶν τοῦ κόσμου, προηγεῖτο πάντοτε ἔναντι τῶν δύο ἄλλων ἀξιολόγων ιδιοτήτων του: τοῦ συνθέτου Μητρόπουλου καὶ τοῦ πιανίστα. Ἄρχισε νὰ γράφει μουσικὴ ἀπὸ ἡλικίας 15 ἐτῶν, πρῶτα μελοποιώντας τραγούδια, ἓνα εἶδος φαίνεται πολὺ ἀγαπητό του ποὺ συνέχισε καὶ ἀργότερα, ἄλλοτε μὲ συνοδεία πιάνου καὶ ἄλλοτε μὲ ὀρχήστρα. Στὰ ἐνδιάμεσα διαστήματα ἔγραφε μουσικὴ γιὰ πιάνο, γιὰ ὀρχήστρα, μουσικὲς ὑποκρούσεις στὶς παραστάσεις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου μὲ τὴν «Ἡλέκτρα» καὶ τὸν «Ἰπόλυτο», μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ κορὰλ καὶ φοῦγκες, σονάτα γιὰ πιάνο, σονάτα γιὰ βιολί καὶ πιάνο, Συμφωνία, ὀνομαζομένη «Τοῦ Χριστοῦ» καὶ «Ταφή» γιὰ ὀρχήστρα, τὸ Κοντσέρτο Γκρόσσο γιὰ ὀρχήστρα καὶ ἄλλα ἀκόμη ἔργα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ ἔργα μουσικῆς δωματίου. Ἀκόμα, παρουσίαζε στὰ προγράμματά του, ἐδῶ καὶ στὸ ἐξωτερικὸ ἐξαιρετικῆς τέχνης μεταγραφὲς ἔργων μεγάλων συνθετῶν γιὰ ὀρχήστρα, ὅπως τοῦ Μπάχ, τοῦ Μπετόβεν, τοῦ Πάρσελ, τοῦ Σαϊν-Σάνς καὶ ἄλλων.

Ὡς πιανίστας, ὁ Μητρόπουλος εἶχε καθιερώσει τὴν μᾶλλον πρωτότυπη ἰδέα νὰ παρουσιάζεται συνοδευόμενος ἀπὸ τὶς ὀρχήστρες, ποὺ ταυτόχρονα καὶ διηύθυνε. Μιὰ συμπύκνωση ἐσωτερικῆ καὶ ταύτιση σπάνια διευθυντοῦ ὀρχήστρας καὶ ἐκτελεστοῦ ἔργων μεγάλων μουσικῶν καὶ τεχνικῶν ἀπαιτήσεων, μιὰ περίπτωση, ποὺ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐξηγήσει μόνον σὰν μιὰ ἐκ τῶν ἔσω συμπιεζομένη καὶ ἐπιτακτικῆ καλλιτεχνικῆ ἀνάγκη μιᾶς σπάνιας μουσικῆς μορφῆς, ὅπως ἦταν ὁ Δημήτρης Μητρόπουλος.

Δέν είναι λίγα τὰ ὅσα γράφτηκαν καὶ εἰπώθηκαν μὲ κάθε τρόπο καὶ μέσο γιὰ τὸν Μητρόπουλο, καθὼς γίνεται μὲ κάθε μεγάλο ἀστέρι τῆς τέχνης στὸ μεσουράνημά του. Ἀπὸ ὅλα αὐτά, εὐκόλα θὰ μπορούσε νὰ ξεχωρίσει κανεὶς μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ἀποτυπώνει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ τύπου ποῦ διέθετε ὁ Μητρόπουλος, πρῶτα-πρῶτα τὴν ἀπλότητα ποῦ χαρακτηρίζει ἓνα μεγάλο παιδί, ὕστερα τὴν καλωσύνη, ποῦ σκορποῦσε σὲ ὅλους καὶ, τέλος, τὴν ἀπέραντη μοναξιά του. Χαρακτηριστικὰ του γνωρίσματα καὶ τὰ τρία, ἱκανὰ νὰ τὸν κάνουν ἀγαπητὸ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἐπαφῆς καὶ τῆς γνωριμίας του μὲ τὸν καθένα. Ἰδιαίτερα θὰ εἴχαμε νὰ τονίσουμε σχετικὰ μὲ τὴ μοναξιά, μὲ τὴν ὁποία κατὰ βάση περνοῦσε τὴ ζωὴ του, ὅτι, ὅπως εἶναι εὐκόλα κατανοητό, δὲν ἦταν ἡ ἔλλειψη τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας γύρω του ποῦ τὴν προκαλοῦσε, ἀλλά, ἀντίθετα, ἡ θεληματικὴ ἀπὸ μέρους του καὶ ὄχι χωρὶς ψυχικὸ κόστος ἀπομόνωση, ποῦ θὰ τοῦ ἐξασφάλιζε τὸ ἀπερίσπαστο καὶ εὐνοϊκὸ ἐκεῖνο κλίμα, ἀναγκαῖο γιὰ τὴ διείδυση στὰ ἄδύτα ποῦ ἔκλεινε μέσα της κάθε μουσικῆ, ποῦ ἀναλάμβανε νὰ παρουσιάσει στὸ κοινό.

Ἡ προετοιμασία τοῦ κάθε ἔργου ποῦ ἀποφάσιζε νὰ διευθύνει ὁ Μητρόπουλος, καὶ ἡ σχετικὴ προγύμναση τῆς ὀρχήστρας του, ἔχουν ἰδιαίτερα τονισθεῖ καὶ ἐκτιμηθεῖ ἀπὸ παντοῦ. Ὅλοι ἔχουν νὰ ποῦν γιὰ τὸν ξεχωριστό, τὸν ἐντελῶς δικό του τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο ἐπλαθε κυριολεκτικὰ μὲ τὰ ἐπάξια χέρια του τὸ σύνολο τῶν μουσικῶν, ποῦ τοὺς μετέτρεπε σὲ ἓνα τεράστιο καὶ πολύφωνο ὄργανο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο περνοῦσε, μέσα ἀπὸ τοὺς ψυχικούς του κυματισμούς, τὶς ἐσώτερες ἐρμηνευτικὲς του προθέσεις. Οἱ προθέσεις του αὐτὲς ἐκδηλώνονταν μὲ τὴν ἐπιθυμία του ν' ἀνασύρει ἀπὸ τὰ μυστικὰ βάθη τοῦ μουσικοῦ κειμένου ποῦ θὰ ἐκτελοῦσε, κάθε ἄλλο στοιχεῖο ἀπὸ τὰ καθιερωμένα, ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἔχει καταγραφεῖ οὔτε στὸ πεντάγραμμο, οὔτε καὶ στὴ μνήμη, ἀλλὰ πλανιέται ἀκόμα ἀσύλληπτο στοὺς ἀπέραντους φανταστικούς κόσμους. Ἡ τέχνη τῶν ἤχων σὰν συγκειμένη ἀπὸ τὰ ἄλλα στοιχεῖα ποῦ λέγονται ἦχος καὶ ρυθμός, ἔχει αὐτὴ τὴ δυνατότητα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη τέχνη, φτάνει αὐτὸς ποῦ τὴν παρουσιάζει νὰ ἔχει ἀπὸ τὴν ἀπλόχερη φύση αὐτὰ τὰ δυναμικὰ χαρίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν προικισμένος ὁ Μητρόπουλος.

Σὲ μιὰν ὁμιλία μου στὸ Ὁδεδεῖο Ἀθηνῶν, στὶς 25 Ἰανουαρίου 1964, μιλώντας γιὰ τὸν Μητρόπουλο, εἶχα ἀναφερθεῖ στὶς ἐρμηνεῖς τῶν ἔργων ποῦ διηθύνε καὶ στὸν τρόπο ποῦ πετύχαινε αὐτὸ τὸ ἐκπληκτικὸ ἀποτέλεσμα. Ἐπιτρέψατέ μου, παρακαλῶ, νὰ ἐπαναλάβω μερικὰ ἀπὸ τὴν ὁμιλία μου αὐτή:

«Μοναδικὸς ἐρμηνευτὴς τῶν νεωτέρων τάσεων τῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀποκαλυπτικὸς στὶς ἐρμηνεῖς τῶν κλασσικῶν καὶ τῶν ρομαντικῶν, κατάφερε νὰ ἐξαυλώσει τὴ μουσικῆ, δίνοντάς τὴν πέρα ἀπὸ τὶς νότες, πέρα ἀπὸ ὅ τι εἶναι γραμμένο στὴν παρτιτούρα, πρᾶγμα ποῦ ἀποτελεῖ τὸ δυσπρόσιτο ἰδανικὸ τῆς μουσικῆς ἐκτέ-

λεσης. Οί έρμηνειές του με τις μεγαλύτερες όρχήστρες του κόσμου, σφραγισμένες πάντα με την άλάνθαστη προσωπική του σφραγίδα, ξεσήκωναν την κοινή γνώμη και την κριτική σε παραληρήματα ένθουσιασμού, σε θύελλες χειροκροτημάτων, μπροστά στα όποια ο μεγάλος αυτός «ύπεύθυνος» έμενε τις περισσότερες φορές σκεπτικιστής. Οί κινήσεις του, όταν διηύθυνε, πέρασαν από πολλά στάδια για να καταλήξουν στις τόσο ιδιότυπα αισθητικές, τὰ τελευταία χρόνια. Τί έκφραστικές, όμως ήταν πάντα! Τὰ έξοχα χέρια του, από τους ώμους μέχρι την τελευταία φάλαγγα του μικρού του δακτύλου, πάλλονταν από συγκίνηση, μεταδίνοντας τή δόνηση και τους κραδασμούς του στους μουσικούς τής όρχήστρας, και απ' αυτούς στο κοινό. Οί έκφραστικοί μορφασμοί του προσώπου του, όπου αποτυπώνονταν ή ψυχική διάθεση κάθε στιγμής του συνθέτη που έκτελοῦσε, άλλοτε τραχιοί και βίαιοι, άλλοτε τρυφεροί και συναισθηματικοί και άλλοτε θεϊκά 'Ολύμπιοι, με πάντα αποκαλυπτικοί, διοχέτευαν τους μουσικούς του χυμούς στο σώμα και στα χέρια του, απ' όπου διαχέονταν από τις άκρες των δακτύλων του στους μουσικούς, σαν ταυτόχρονα από δέκα μαγικές μπαγκέττες. "Ηθελε με τὰ ίδια του τὰ δάχτυλα να πλάθει τή μουσική που έπαιρνε στα χέρια του. 'Η μπαγκέττα του στεροῦσε αυτή τήν απ' ευθείας έπαφή. Τό ίδιο και με τήν παρτιτούρα. "Επρεπε από πριν να τήν κάνει δική του, να γίνει βίωμά του, για να μπορέσει να βγει όργανικά από μέσα του. 'Η κατάργηση παρτιτούρας, αναλογίου, μπαγκέττας, έσήμαινε γι' αυτόν τήν δημιουργική εκείνη άφαιρέση, που παραμερίζει τὰ εμπόδια και άνοίγει τὸ δρόμο πρὸς τήν πνευματική ανάταση. "Ολοι θα θυμούνται πάντα τὸν έξοχον αυτόν «χορευτή» που διηύθυνε τή Φιλαρμονική 'Ορχήστρα τής Νέας 'Υόρκης τὸ 1955 στὴν 'Αθήνα. Γιατί έτσι μᾶς παρουσιάστηκε ὁ Μητρόπουλος στις συναυλίες εκείνες. Μιὰ πλήρης άφάιρέση του ὕλικου στοιχείου των τυπικῶν κινήσεων, και μιὰ καθοδήγηση τής όρχήστρας από ένα σώμα, πού, ένσαρκο τώρα πνεῦμα, μετάδινε τις ανάτασεις του στους μουσικούς και τὸν κόσμο, μέσα από μιὰ υπερέλεια ἀπολλώνια όρχηση. *Ήταν οί άξέχαστες εκείνες έκτελέσεις, που και ή όραση έπαιζε τεράστιο ρόλο στὸν άκροατή. Τὸν άκουγες βλέποντας και τὸν έβλεπες άκούοντας. "Αρχισε στή νεότητά του διευθύνοντας ὡς Διονυσιακὸς χορευτής, για να καταλήξει ένας ἀπολλώνιος μύστης. 'Ο Μητρόπουλος, αὐτοδημιούργητος, πάλεψε ήρωικά και κατάστηθα, με σύντροφο τή μοναξιά του, για να φέρει τὸ ὄνομα τής 'Ελλάδας στο διεθνές προσκήνιο. Και τὸ έφερε. Και με τὸ ὄνομά του ή 'Ελλάδα έρχόταν στα χείλια του κόσμου. 'Η άποστολή του μεγάλου είναι ή υπέρτατη θυσία. Τὸ κερύ, πού, για να φωτίσει, λυώνει και σώνεται. 'Ο ήλιος που αὐτοπυρπολεῖται, σκορπώντας τή ζωή. "Έτσι και ὁ Μητρόπουλος. 'Αφού σκόρπισε στὸν κόσμο τὸ φῶς του, όταν έφτασε τὸ πλήρωμα του χρόνου, έσυρε για τελευταία φορά τὰ βήματά του πρὸς τὸ podium, σαν στή φωτιά που ὁ ἴδιος εἶχε από

χρόνια ανάψει γύρω του. Και μέσα σὲ μιὰν υπέρτατη ἔκσταση καὶ αὐτοσυγκέντρωση, διευθύνοντας ὁ ἴδιος τὴν ἐπιθανάτια μουσικὴ του, ἐκάμφθηκε, λύγισε καὶ σωριάστηκε στὶς φλόγες, σὰν μυστικιστῆς — πιστὸς μιᾶς θρησκείας ποὺ ἦταν τὸ μεγάλο πάθος καὶ ὁ προορισμὸς τῆς ζωῆς του. Ἦταν ὁ Ἄξιος τῆς Τέχνης, καὶ μέσῳ αὐτῆς, ὁ Ἄξιος τῆς Πατρίδας, ποὺ ἔγινε θυσία στὸ πεδίο τῆς εὐγενέστερης μάχης.

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἄλλα αὐτά, ποὺ μὲ λίγα λόγια καὶ σὲ περίληψη ἀκούσατε, ἔγιναν μέσα στὰ 64 χρόνια ποὺ ἔζησε, σπούδασε, συνέθεσε, διηύθυνε παντοῦ ὀρχήστρες, δίδαξε μὲ τὸ ἀνθρώπινο πρότυπό του, ἀποθεώθηκε, καὶ ἔφυγε ξαφνικὰ ὁ Δημ. Μητρόπουλος. Τέτοιες μορφές, ὅμως, ἂν ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὅπως ἔφυγαν πρὶν ἀπὸ 36 χρόνια σὲ μιὰ στιγμή γιὰ πάντα, πρέπει νὰ πιστέψουμε πὼς ἤρθαν ἐπίσης στὴ ζωὴ πρὶν 100 χρόνια σὲ μιὰ στιγμή, ἀλλὰ γιὰ πάντα. Γιὰ νὰ διατηροῦμε τὴ μνήμη τους ἄσβηστη, ὅχι μόνο ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴ μεγάλη τους προσφορά, ἀλλὰ, τὸ κυριώτερο, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ προβάλλονται ὡς πρότυπα, μέχρι καὶ ὡς ἰδανικὰ στὶς ἐρχόμενες γενεές. Καὶ ἂν ἀκόμα τέτοιου διαμετρήματος πρότυπα καὶ ἰδανικὰ, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὰ φτάσει καὶ νὰ τ' ἀγγίξει ὁ καθένας, ἢ προσπάθειά του καὶ μόνο νὰ τὰ πλησιάσει θὰ ἔχει τὸ θετικὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀδιαμφισβήτητης προόδου στὴν περιοχὴ τῆς κάθε δραστηριότητάς του.

Μορφές σὰν ἐκείνη τοῦ Μητρόπουλου δὲν προάγουν μόνο τὸν τομέα, γιὰ τὸν ὁποῖο τὶς προώρισεν ὁ Θεός, ἀλλὰ προβάλλουν μὲ τὴν ἀξία τους τὴ χώρα ποὺ τὶς ἐγέννησε. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ εἶναι πάντα ὑπερήφανη ποὺ εἶχε κατατάξει τὸν Δημήτρη Μητρόπουλο μεταξὺ τῶν ἐπιτίμων μελῶν της, καὶ ἡ Ἑλλάδα, μὲ κάθε γενιὰ ποὺ θᾶρχεται, θὰ τὸν διατηρεῖ στὴ μνήμη της, ἀναγνωρίζοντας τὴ σπουδαία του συμβολὴ στὴ διεθνῆ προβολὴ της.